

Małgorzata Dziembala

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

WSPIERANIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM POPRAZ PROMOWANIE ROZWOJU KLASTRÓW

Streszczenie: Województwo śląskie wyróżnia się na tle innych regionów Polski wysokim poziomem rozwoju gospodarczego, jednakże jego potencjał w zakresie przedsiębiorczości wymaga poprawy. Wspieranie rozwoju klastrów może się przyczynić do podniesienia konkurencyjności zlokalizowanych tam przedsiębiorstw, w tym małych i średnich. W województwie śląskim klastry funkcjonują w wielu dziedzinach, w tym także w obszarze turystyki. Wspieranie rozwoju klastrów jest integralnym elementem polityki wdrażanej na poziomie narodowym, jak również w regionach.

Słowa kluczowe: region turystyczny, przedsiębiorczość, konkurencja w turystyce, klastry.

1. Wstęp

W dobie globalizacji przewagę konkurencyjną zyskują przedsiębiorstwa, które potrafią się dostosować do dokonujących przemian, są innowacyjne, posiadają zasoby ludzkie o wysokiej jakości. Poprzez współpracę realizowaną z innymi przedsiębiorstwami w ramach struktur klastrowych przedsiębiorstwa mogą wzmocnić swój potencjał. Rozwój struktur klastrowych przynosi szereg korzyści dla regionów, w których zostały zlokalizowane, ze względu na „rozlewanie się” pozytywnych efektów. W rezultacie klastry przyczyniają się do podniesienia poziomu przedsiębiorczości, innowacyjności i do rozwoju danej jednostki terytorialnej.

Województwo śląskie przechodzi obecnie przeobrażenia społeczno-gospodarcze. Wspieranie współpracy i powiązań między przedsiębiorstwami, między przedsiębiorstwami a instytucjami otoczenia biznesu, jednostkami badawczymi, powinno się przyczynić do poprawy konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw i do ich dalszego rozwoju. Tym samym mogą zostać utworzone nowe, alternatywne miejsca pracy w tych gałęziach gospodarki, które nie należą do sektorów tradycyjnych, m.in. w turystyce, w branży informatycznej, wspierając dokonujący się w regionie proces restrukturyzacji. Polityka na rzecz tworzenia klastrów realizowana jest również w województwie śląskim, przy wykorzystaniu środków funduszy strukturalnych na lata 2007-2013.

Celem artykułu jest omówienie sektora przedsiębiorstw funkcjonujących w województwie śląskim, ze szczególnym uwzględnieniem MŚP, i wskazanie na główne źródła finansowania ich przedsięwzięć inwestycyjnych. Przedstawiono programy wspierające rozwój klastrów w województwie i dokonano podstawowej charakterystyki tego rodzaju sieci współpracy, w tym klastra funkcjonującego w turystyce.

Wspieranie rozwoju klastrów może się przyczynić do podniesienia poziomu przedsiębiorczości w województwie śląskim, a zarazem wspomóc wciąż dokonujące się przeobrażenia struktury gospodarki tego regionu.

2. Wspieranie klastrów a rozwój przedsiębiorczości w regionie

W literaturze przedmiotu spotyka się różne ujęcia dotyczące przedsiębiorczości. Można określić, iż przedsiębiorczość „jest to zbiór cech osobowych i zachowań ludzkich w tworzeniu i realizowaniu przedsięwzięć umożliwiających osiągnięcie celu przez ograniczanie ryzyka” [Skawińska, Zalewski 2009, s. 69], natomiast odnosząc się do przedsiębiorczości narodowego regionu, można wskazać, że „ma trzy wymiary i obejmuje: poszczególne podmioty, jakość środowiska lokalnego i politykę dla przedsiębiorczości” [Skawińska, Zalewski 2009, s. 71]. Klasy, czyli skupiska przedsiębiorstw i innych podmiotów, są ważne dla rozwoju gospodarczego regionu, w których występują, i dla przedsiębiorczości. Klaster można określić jako „przestrzenną i sektorową koncentrację podmiotów działających na rzecz rozwoju gospodarczego i innowacyjności oraz co najmniej dziesięciu przedsiębiorców, wykonujących działalność na terenie jednego lub kilku sąsiednich województw, konkurujących i współpracujących w tych samych lub pokrewnych branżach oraz powiązanych rozbudowaną siecią relacji o formalnym i nieformalnym charakterze, przy czym co najmniej połowę podmiotów funkcjonujących w ramach klastra stanowią przedsiębiorcy” [Rozporządzenie Ministra Gospodarki..., § 13.2].

Pozytywne oddziaływanie klastra przejawia się w poprawie konkurencyjności przedsiębiorstw. Z kolei wraz z rozwojem przedsiębiorstw następuje wzrost zatrudnienia (ograniczenie bezrobocia). Występowanie klastra przyczynia się do poprawy atrakcyjności danego regionu. W związku z tym można wskazać na trzy płaszczyzny oddziaływania klastra: ekonomiczną, społeczną i promocyjną [Jabłoński 2009, s. 3].

Gospodarka regionu odnosi korzyści w związku z funkcjonowaniem klastra, następuje bowiem rozprzestrzenianie się pozytywnych efektów występujących w klastrze do jego otoczenia. Także MŚP funkcjonujące w klastrze uzyskują określone korzyści – następuje wzrost ich specjalizacji. Pojawiają się nowe podmioty, wytwarza się kultura przedsiębiorczości, powstają interakcje między podmiotami – dokonuje się przepływ wiedzy, podwyższa się poziom kapitału społecznego, wzrasta kapitał zaufania. Wzrost produktywności, poprawa innowacyjności i wzrost przedsiębiorczości – to pozytywne efekty oddziaływania klastra. Same przedsiębiorstwa także odnoszą korzyści, ponieważ współpracujące ze sobą firmy mają lepsze możliwości

rozwoju, natomiast pojedyncze przedsiębiorstwa odnotowują wzrost produktywności, następuje obniżenie kosztów dostępu do poszczególnych zasobów (które są wspólne), istotna jest także pomoc ze strony koordynatora klastra [*Kierunki i polityka rozwoju...* 2009, s. 6-8].

3. Poziom przedsiębiorczości w województwie śląskim i nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w regionie

Województwo śląskie jest regionem wiodącym pod względem liczby zlokalizowanych przedsiębiorstw¹. Blisko 12% przedsiębiorstw, które zostały zarejestrowane (w systemie REGON) w Polsce, tj. ponad 460 tys. według stanu na 2009 r., znajduje się w tym województwie. Lepsze wyniki osiągnięto jedynie w województwie mazowieckim. Analiza struktury przedsiębiorstw (według liczby pracujących) wskazuje, iż dominują mikroprzedsiębiorstwa, stanowiące ok. 94% podmiotów funkcjonujących w regionie, a następnie przedsiębiorstwa małe. W regionie utworzono ponad 49 tys. nowych podmiotów w 2009 r., a liczba przedsiębiorstw, które uległy likwidacji, wyniosła blisko 42 tys. (tab. 1).

Tabela 1. Podmioty zarejestrowane w REGON w województwie śląskim na tle kraju w 2009 r.

Województwo śląskie	Ogółem	0	0-9	10-49	50-249	> 249
Liczba przedsiębiorstw	460 888	34 168	432 667	23 538	3 945	738
Udział regionu w Polsce (w %)	11,88	10,30	11,78	13,83	12,47	13,29
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	41 976	938	41 194	677	83	22
Zlikwidowane – udział w Polsce (w %)	10,95	9,20	10,90	14,33	13,56	12,09
Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych	49 362	1 346	48 453	841	60	8
Nowo powstałe – udział w Polsce (w %)	12,27	8,29	12,20	17,31	15,75	15,09

Źródło: [*Raport o stanie sektora...* 2010, tab. 12.1, s. 119].

Jednakże poziom przedsiębiorczości w regionie jest stosunkowo niski na tle innych województw Polski. W 2009 r. województwo zajmowało 7 miejsce wśród polskich województw pod względem liczby zarejestrowanych MŚP na 1000 mieszkańców, natomiast jeśli chodzi o liczbę MŚP, które wówczas powstały – region plasował się już tylko na 9 miejscu. Pozostałe wskaźniki również obrazują stosunkowo niską pozycję regionu w zakresie przedsiębiorczości na tle innych polskich województw (tab. 2).

¹ Ten punkt artykułu opracowano na podstawie [*Raport o stanie sektora...* 2010, s. 119-123].

Tabela 2. Poziom przedsiębiorczości w województwie śląskim
(liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w REGON w odniesieniu do liczby mieszkańców w 2009 r.)

Województwo śląskie	Liczba firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MŚP ogółem	99,31	7
MŚP nowo powstałe	10,64	9
MŚP zlikwidowane	9,05	7
MŚP z kapitałem zagranicznym	1,29	8

Źródło: [Raport o stanie sektora... 2010, tab. 12.2, s. 120].

W 2008 r. największą liczbę zarejestrowanych MŚP na 1000 mieszkańców odnotowano w województwie mazowieckim (127,6), a następnie w województwie zachodniopomorskim (126,3), podczas gdy w województwie śląskim wskaźnik ten wyniósł 97,4, tj. poniżej średniej wielkości dla Polski stanowiącej 101,3. Natomiast rozpatrując liczbę MŚP aktywnych przypadających na 1000 mieszkańców, największą ich liczbę odnotowano w 2008 r. w województwach: zachodniopomorskim (62,7), pomorskim (58,4) i mazowieckim (56,5), a w województwie śląskim wskaźnik ten wyniósł 50,9, nieznacznie powyżej średniej dla Polski stanowiącej 48,8 [Raport o stanie sektora... 2010, mapa 17.2 i mapa 17.3, s. 140-141].

Natomiast jeśli chodzi o przedsiębiorstwa z sektora MŚP w regionie, które zostały zlikwidowane w 2008 r., wskaźnik ten wyniósł 7,4 na 1000 mieszkańców i kształtował się powyżej średniej dla kraju stanowiącej 6,9. Liczba przedsiębiorstw, które powstały w województwie śląskim na 1000 mieszkańców w tym roku wyniosła 7,9 i nie przekroczyła średniej dla Polski [Raport o stanie sektora... 2010, s. 141 i mapa 17.4, s. 142]. W związku z tym można wskazać, iż region ten „zagrożony jest spadkiem przedsiębiorczości” [Raport o stanie sektora... 2010, s. 141].

W 2008 r. wielkość nakładów inwestycyjnych poniesionych przez przedsiębiorstwa w województwie śląskim stanowiła 20,1 mld zł. To przede wszystkim w dużych przedsiębiorstwach dokonywane są największe inwestycje, które stanowiły ok. 63,4% nakładów inwestycyjnych wszystkich przedsiębiorstw w regionie. Natomiast największe inwestycje wśród małych i średnich przedsiębiorstw zostały poniesione przez tego rodzaju podmioty funkcjonujące w następujących sekcjach: Przetwórstwie przemysłowym, Handlu i naprawach, Obsłudze nieruchomości firm [Raport o stanie sektora... 2010, s. 120].

Rozpatrując źródło finansowania inwestycji dokonywanych przez przedsiębiorstwa, można wskazać, iż były to przede wszystkim środki własne stanowiące ponad 67%, a następnie kredyty i pożyczki krajowe (12,43%). Natomiast środki budżetowe w 2008 r. stanowiły 2% ogółu nakładów, środki zagraniczne 4,13%, a 4,89% nakładów pochodziło z innych źródeł. Natomiast nakłady niefinansowe wyniosły 9,03% (tab. 3).

Tabela 3. Źródło finansowania inwestycji przedsiębiorstw w 2008 r. według liczby pracujących (w %)

Województwo śląskie	Ogółem	0-49	50-249	>249
Środki własne	67,53	74,17	63,95	67,72
Środki budżetowe	2,00	1,93	2,47	1,84
Kredyty i pożyczki krajowe	12,43	16,34	19,13	9,42
Środki zagraniczne ogółem:	4,13	2,63	7,17	3,29
w tym zagraniczne kredyty	1,87	0,10	3,43	1,61
Inne źródła	4,89	3,94	5,66	4,77
Nakłady niefinansowe	9,03	0,98	1,61	12,97

Źródło: [Raport o stanie sektora... 2010, tab. 12.4., s. 121].

Struktura ponoszonych nakładów inwestycyjnych różnicowała się w zależności od wielkości przedsiębiorstwa (według liczby pracujących). O ile udział środków własnych w finansowaniu inwestycji w przedsiębiorstwach małych w 2008 r. stanowił 74,17%, o tyle w przedsiębiorstwach średnich wyniósł już tylko 63,95%. Jednakże przedsiębiorstwa średnie chętniej korzystały z kredytów i pożyczek krajowych (aniżeli przedsiębiorstwa małe i duże), udział bowiem tego źródła finansowania stanowił 19,13% (w przedsiębiorstwach małych 16,34%). Udział środków zagranicznych w strukturze finansowania inwestycji również był wyższy w przedsiębiorstwach średnich aniżeli wśród przedsiębiorstw małych i stanowił w 2008 r. 7,17%. Także przedsiębiorstwa duże niezbyt chętnie korzystały ze środków zagranicznych.

Rozpatrując natomiast liczbę aktywnych przedsiębiorstw – w województwie śląskim zlokalizowano w 2008 r. ponad 12% tego rodzaju podmiotów [Raport o stanie sektora... 2010, s. 121]. Podstawową charakterystykę przedsiębiorstw aktywnych w województwie śląskim na tle wyników osiąganych dla kraju przedstawiono w tab. 4.

Tabela 4. Przedsiębiorstwa województwa śląskiego na tle kraju w 2008 r., przeciętna dla Polski=100

Województwo śląskie	Ogółem	0-9	10-49	50-249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	104,51	104,26	114,29	125,00	100,00
Przychody na 1 podmiot w mln zł	98,23	92,91	104,13	95,06	94,23
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	104,70	94,90	97,58*	96,90	110,17
Inwestycje na przedsiębiorstwo	92,98	87,17	83,56	92,00	91,03
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach	89,05	83,80	84,28	91,43	89,13

*Dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: [Raport o stanie sektora... 2010, tab. 12.7, s. 123].

Jak wynika z przedstawionych danych, zaniepokojenie powinny budzić stonkowo niskie w porównaniu do średniej krajowej przychody na 1 podmiot, jak również i wielkość dokonywanych inwestycji przypadających na przedsiębiorstwo, również kształtujące się poniżej średniej wielkości dla kraju. W przedsiębiorstwach małych wielkość nakładów inwestycyjnych na przedsiębiorstwo stanowiła 83,56% średniej krajowej, a w przypadku przedsiębiorstw mikro wyniosła 87,17%. W przedsiębiorstwach średnich nakłady inwestycyjne na przedsiębiorstwo wyniosły 92% średniej krajowej w 2008 r.

Również nakłady inwestycyjne ponoszone przez aktywne MŚP na przedsiębiorstwo w województwie śląskim kształtują się poniżej średniej dla Polski i w 2008 r. stanowiły 35,80 tys. zł, podczas gdy średnia dla Polski stanowiła 39,97 tys. zł [*Raport o stanie sektora...* 2010, mapa 17.5, s. 143].

Jak wynika z przeprowadzonej analizy, poziom przedsiębiorczości w województwie śląskim na tle innych polskich regionów nie jest wysoki. Rozwijane struktury klastrowe, angażujące we współpracę nie tylko MŚP, powinny się przyczynić do budowania konkurencyjności tego typu przedsiębiorstw, a w rezultacie i do poprawy poziomu przedsiębiorczości w regionie. W latach 2007-2013 polityka na rzecz tworzenia klastrów i pobudzania inicjatyw klastrowych realizowana jest nie tylko na szczeblu krajowym, lecz również staje się ważnym elementem polityki wdrażanej w poszczególnych województwach, w tym w województwie śląskim.

4. Programy wspierające rozwój klastrów w latach 2007-2013

Wspieranie rozwoju sieci kooperacyjnych i powiązań sieciowych stało się integralnym kierunkiem działań realizowanych w ramach poszczególnych rodzajów polityki gospodarczej, w tym skierowanej do regionów, w których podkreśla się konieczność promowania tego rodzaju struktur. W dokumencie „*Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na latach 2007-2013*” uwypuklono konieczność podejmowania działań w zakresie wspierania klastrów [*Instrumenty wspierania klastrów...*, s. 2] (rys. 1).

Fundusze strukturalne uruchamiane w ramach poszczególnych programów operacyjnych (PO) na lata 2007-2013 stanowią źródło finansowania przedsięwzięć związanych ze wsparciem rozwoju klastrów². Tego rodzaju inicjatywy uruchamiane są w ramach PO Innowacyjna Gospodarka priorytetu 5 (Dyfuzja Innowacji) poprzez działanie 5.1. *Wspieranie rozwoju powiązań kooperacyjnych o znaczeniu ponadregionalnym*, wdrażanym przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości. Wytyczony cel w ramach tego działania odnosi się do rozwijania powiązań kooperacyj-

² Polityka na rzecz rozwoju klastrów była realizowana była także w początkowym okresie członkostwa Polski w UE w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw 2004-2006 i Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006 za: [*Instrumenty wspierania klastrów...*, s. 2-3].

nych między poszczególnymi podmiotami, w tym przedsiębiorcami. Jego realizacja ma ułatwić transfer wiedzy, doświadczeń, ograniczyć koszty prowadzenia działalności, co w rezultacie powinno się przyczynić do poprawy pozycji konkurencyjnej tych jednostek. Podmiotami wskazanymi w tym poddziałaniu są: przedsiębiorcy, instytucje otoczenia biznesu (IOB), organizacje badawcze. Wsparcie finansowe w ramach programu przeznaczone jest na wspólne przedsięwzięcia ukierunkowane na opracowanie wspólnego produktu, usług, które są innowacyjne, oraz w zakresie ich wdrożenia. Projekty przedstawiane są przez grupy podmiotów. Charakter projektów, które mogą uzyskać wsparcie, jest zróżnicowany i może obejmować projekty inwestycyjne, doradcze czy też szkoleniowe, jak również dotyczące ekspansji rynkowej. Wyszczególniono kryteria, które musi wypełnić koordynator powiązania kooperacyjnego, aby ubiegać się o dofinansowanie, m.in. co najmniej 10 niezależnych przedsiębiorców musi uczestniczyć w programie, co najmniej połowa uczestników tego powiązania kooperacyjnego to MŚP. Wielkość budżetu, który przewidziano na realizację działania, stanowi 104,3 mln euro (obejmuje zarówno środki unijne, jak i środki krajowe)³.

Rys. 1. Polityka na rzecz wspierania rozwoju i tworzenia klastrów w latach 2007-2013

Źródło: opracowanie na podstawie prezentacji [Kryjom...; *Instrumenty wspierania klastrów...*].

³ Opracowano na podstawie [Kryjom 2010] oraz [Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007--2013, Szczegółowy opis priorytetów Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, 2007-2013, s. 89-93; <http://poig.parp.gov.pl/index/index/629> ; Przewodnik po kryteriach wyboru; http://www.pi.gov.pl/Klastry/chapter_86412.asp].

Wsparcie rozwoju sieci współpracy przewidziane jest do realizacji w ramach PO Kapitał Ludzki, poprzez poddziałanie 2.1.3. *Wsparcie systemowe na rzecz zwiększenia zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw*. W ramach tego poddziałania mogą być realizowane m.in. projekty analityczno-badawcze, o charakterze promocyjnym czy też szkoleniowym, w zakresie doradztwa, wspierające pracowników i przedsiębiorców doświadczających skutków restrukturyzacji, ukierunkowane na wspieranie współpracy obejmującej przedsiębiorców, instytucje w obszarze innowacyjności, czy też samych przedsiębiorców – projekty informacyjne, promocyjne. Beneficjentami tego poddziałania są Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Agencja Rozwoju Przemysłu SA, a grupami docelowymi, tj. korzystającymi z pomocy, są m.in. przedsiębiorcy, pracownicy przedsiębiorstw, sieci kooperacyjne przedsiębiorstw o charakterze ponadregionalnym, instytucje naukowe. PARP realizuje w ramach tego poddziałania następujące projekty: *Powiązania kooperacyjne polskich przedsiębiorstw* (okres realizacji 2009-2012), *Rozwój zasobów ludzkich poprzez promowanie wiedzy, transfer i upowszechnianie innowacji ((Polskie klastry i polityka klastrowa (2011-2012), Benchmarking klastrów w Polsce (2010, 2012))*⁴. Wdrażanie przedstawionych inicjatyw powinno pozwolić na zwiększenie zaangażowania przedsiębiorstw we współpracę i wspierać rozwój ich innowacyjności.

5. Wspieranie rozwoju klastrów w województwie śląskim – wybrane inicjatywy i kierunki działań

Konieczność wspierania rozwoju klastrów podkreślono w *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”*, wskazując w ramach zidentyfikowanego celu strategicznego A.2 *Rozwinięta infrastruktura nowej gospodarki*, iż należy promować inicjatywy klastrowe i rozwój klastrów w określonych dziedzinach [*Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego...* 2010]. Również w ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2007-2013* przewidziano działania mające na celu wspieranie i promowanie rozwoju struktur sieciowych w ramach priorytetu pierwszego pn. *Badania i rozwój technologiczny (B+R), innowacje i przedsiębiorczość*. Występujące działanie 1.3. *Transfer technologii i innowacji* ukierunkowane jest także na wspieranie rozwoju powiązań sieciowych, kooperacyjnych między przedsiębiorstwami, instytucjami badawczymi i rozwojowymi, wspieranie rozwoju klastrów w regionie (regionalnych i lokalnych). Wskazany w uszczegółowieniu typ projektu 6: *Tworzenie i rozwój klastrów o znaczeniu lokalnym i regionalnym* (ale należących do województwa śląskiego) przewiduje wspieranie zadań dotyczących działań promocyjnych, komercjalizacji technologii, doradztwa w zakresie tworzenia planów klastrów. Całość wkładu środków UE na działanie 1.3

⁴ [Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, s. 60-62; Kryjom 2010; <http://pokl.parp.gov.pl/index/index/699>].

wynosi 74 078 553 euro, przy czym określono, iż maksymalna kwota dofinansowania dla projektu 6 (typ) w ramach tego działania wynosi 1 mln zł⁵.

Tabela 5. Klastry i inicjatywy klastrowe w województwie śląskim

Nazwa klastra/ inicjatyw klastrowych	Podstawowe informacje
1	2
Śląski Klaster Wodny	Współpraca w zakresie efektywnego gospodarowania zasobami wodnymi. W tym celu podejmowane będą działania innowacyjne. Współpraca ukierunkowana jest także na ochronę ekosystemów wodnych. Strony podpisały porozumienie o rozpoczęciu współpracy w 2007 r. Grupa Inicjatywna obejmowała 6 podmiotów
Klaster Technologii Energooszczędnych	Porozumienie podmiotów obejmujących przedsiębiorstwa, ośrodki badawczo-rozwojowe, instytucje otoczenia biznesu i dotyczące branży technologii energooszczędnych. Klaster skupia ok. 40 podmiotów
Śląski Klaster Lotniczy	Federacja zrzeszająca firmy lotnicze utworzona w 2006 r., miejsce założenia: Bielsko-Biała, członkowie: głównie firmy, które produkują małe samoloty, jak i przedsiębiorstwa, które zajmują się remontami samolotów. Lider klastra: Avio-Polska – firma (produkcja, centrum badawczo-rozwojowe) z siedzibą w Bielsku (funkcjonuje od 2001 r.)
Pierwszy Polski Klaster Budownictwa Pasywnego i Energooszczędnego	Zidentyfikowany obszar współpracy: projektowanie, budowanie, jak również zarządzanie budynkami, które są energooszczędne. Kilku obecnych członków klastra nawiązało współpracę, a dopiero po paru latach nastąpiło formalne podpisanie porozumienia w 2008 r. w Katowicach. Obejmuje 16 podmiotów, nie tylko przedsiębiorstwa, lecz również instytucje badawczo-rozwojowe (politechniki, instytut branżowy) i instytucje otoczenia biznesu
Klaster Informatyczny Wzgórza nowych Technologii – NT Hills	Klaster powołany w 2007 r. na rzecz wspierania przedsiębiorstw i funkcjonujący w branży informatycznej, skupia przede wszystkim małe i średnie przedsiębiorstwa i przez nie został utworzony. Stowarzyszenie Inicjatyw Klastrowych i Edukacyjnych NT Hills jest koordynatorem klastra, siedziba mieści się w Bielsku-Białej
Klaster Mobajl.org	Klaster skupiający podmioty działające w obszarze usług mobilnych i rozwiązań mobilnych, szkoły wyższe i inne. Zrzeszenie Uczestników Rynku Mobilnego Mobajl powstało w 2009 r. jako koordynator klastra
Klaster Energetyczny	Rozpoczął funkcjonowanie w 2009 r., wspieranie efektywności energetycznej przedsiębiorstw, które funkcjonują i wspieranie wprowadzania rozwiązań innowacyjnych
Klaster 3x20	Klaster wspierający koordynację różnych podmiotów podejmujących działania na rzecz realizacji założeń pakietu energetyczno-klimatycznego 3x20
Polish Wood Klaster	Wspieranie działań podmiotów funkcjonujących w branży drzewnej i energetycznej. Skupia przedsiębiorców, instytucje otoczenia biznesu, szkoły wyższe, instytucje naukowo-badawcze, jednostki samorządu terytorialnego, koordynator: Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, porozumienie podpisane w 2009 r.

⁵ [Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2007-2013...; Szczegółowy opis priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013, s. 71-78; Finansowanie tworzenia i rozwoju klastrów w RPO WSL...].

Tabela 5, cd.

1	2
Klaster Usług Architektura – Budownictwo-Geodezja	Współpraca przedsiębiorców funkcjonujących w następujących branżach: budowlanej, w geodezji i w zakresie architektury, utworzony w 2009 r., koordynator: Śląski Park Przemysłowo-Technologiczny
Stowarzyszenie Beskidzka Organizacja Turystyczna (BOT) (Beskidzka Piątka)	Branża turystyczna, współpraca przedsiębiorstw, jednostek samorządowych w zakresie promocji i rozwoju turystyki na obszarze gmin, które obejmuje klaster
Klaster E-południe	Klaster skupiający głównie mikro- i małe przedsiębiorstwa i są to operatorzy telekomunikacyjni
Innowacyjny Śląski Klaster Czystych Technologii Węglowych	Umowa partnerska dotycząca powstania klastra podpisana w 2005 r., kierunek działań: „rozwój i wdrażanie Czystych Technologii Węglowych w energetyce i karbochemii”*
Śląski Klaster eBiznesu	Realizował działania od 1999 r., formalnie podpisywano umowy z podmiotami klastra dopiero w 2009 r., działania na rzecz wspierania i rozwoju przedsiębiorczości, koordynator klastra: Inkubator Przedsiębiorczości „Strażacka”

* Za: [http://coal.silesia.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=27].

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [*Porozumienie o rozpoczęciu współpracy w ramach Śląskiego Klastra Wodnego* (<http://www.klasterwodny.pl/index.php?action=archives&lang=pl>); <http://www.euro-centrum.com.pl/klaster-technologie-energooszczednych#>; *Silesian Aviation Cluster* http://aeronet.pl/Presentations/Silesian_Aviation_Cluster.pdf); http://klasterbudownictwa.pl/pl/o_klasterze i strony powiązane; *Porozumienie w sprawie współpracy w ramach projektu o nazwie: „Pierwszy Polski Klaster Budownictwa Pasywnego i Energooszczędnego”* (http://klasterbudownictwa.pl/pl/o_klasterze/29/materialy-do-pobrania); <http://www.bielsko.biala.pl/1837,artykuly>; <http://nthills.pl/wiadomosci/news/kat,3,o-nas.xhtml> i strony powiązane, *Regulamin Klastra Wzgórza Nowych Technologii NT Hills* (<http://nthills.pl/wiadomosci/czytaj/33/regulamin-klaster-nt-hills.xhtml>); <http://mobajlorg.blogspot.com/2010/01/o-nas.html>; <http://www.klaster-energetyczny.pl/7,porozumienie.html>; <http://www.klaster3x20.pl/o-klasterze-3x20>; <http://www.polish-wood-cluster.pl/>; http://www.sppt.pl/p,s,oferta_klaster_j.pl.html; <http://e-polu-dnie.pl/?q=node/25>; <http://www.coal.silesia.pl/> i strony powiązane, <http://slaskiklastere-biznesu.blogspot.com/>; Jabłoński, *Poziom zaawansowania...*; <http://bot5.pl/index.php/Informacje-ogolne/> i strony powiązane].

Tego typu inicjatywy zostały również uwzględnione w ramach *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 20003-2013* identyfikującej cel strategiczny 3.1. *Rozwój współpracy partnerskiej na rzecz innowacji*, a jego cel szczegółowy dotyczy tworzenia struktury sieciowej w zakresie innowacji. W *Programie Wykonawczym 2005-2008* w ramach priorytetu: *Rozwijanie innowacyjnej gospodarki regionalnej opartej na sieciach współpracy* realizowany projekt to: *Tworzenie sektorowych sieci współpracy i struktur wspierających w województwie śląskim*. Natomiast w *Programie Wykonawczym* na kolejne lata, tj. na lata 2009-2013, zidentyfikowano Priorytet II: *Modernizacja na rzecz trwałej współpracy*

aktorów w ramach otwartej innowacji, w ramach którego przewidziano podejmowanie określonych działań na rzecz rozwoju klastrów i sieci współpracy poprzez realizację metaprojektu: *Inicjatywy klastrowe i sieci międzynarodowe*. W ramach polityki wsparcia na rzecz rozwoju klastrów przewiduje się opracowanie Programu Rozwoju Technologii na lata 2010-2020 identyfikującego również inicjatywy klastrowe, które można wdrożyć⁶.

Województwo śląskie wyróżnia się na tle innych województw, jeśli chodzi o liczbę zidentyfikowanych klastrów, które są bardzo młode, charakteryzują się zróżnicowanym stopniem zawansowania, sposobem powołania i funkcjonują w wielu branżach. Struktury takich klastrów tworzone są w oparciu o porozumienia, stowarzyszenia [Knop] (tab. 5).

Przykładem klastra funkcjonującego w branży turystycznej jest Beskidzka Organizacja Turystyczna utworzona przez 36 przedsiębiorstw z tego sektora poprzez podjęcie odpowiedniej uchwały w styczniu 2008 r. Swym zasięgiem obejmuje miejscowości w Beskidach, takie jak: Brenna, Istebna, Szczyrk, Ustroń, Wisła. Cel, jaki sobie postawiła ta organizacja, to realizowanie działań ukierunkowanych na rzecz rozwoju turystyki w tych gminach. Podejmowane działania skierowane są również do mieszkańców wymienionych gmin. Inicjatywy mogą być realizowane przez przedsiębiorców, samorządy. Wśród zadań, które stawia sobie ta organizacja, wymienić należy: wspieranie przedsięwzięć mających charakter szkoleniowy, promowanie imprez kulturalnych, sportowych, opracowanie, dystrybuowanie materiałów informacyjnych, prowadzenie badań, w tym dotyczących sektora turystycznego, realizacja systemu informacji turystycznej, współpraca z podmiotami prowadzącymi działania na rzecz turystyki i wiele innych. Siedziba stowarzyszenia mieści się w Brennej⁷.

Występuje wiele barier rozwoju klastrów i wskazuje się, iż tworzone odgórnie nie zawsze dobrze funkcjonują. Brak właściwego określenia celów strategicznych przez MŚP czy operatora klastra stanowi również barierę jego rozwoju. Niski poziom zaufania wśród uczestników klastra, brak odpowiednich predyspozycji animatora klastra to kolejne ograniczenia. Uzależnienie od środków UE, brak odpowiedniej promocji klastra, transferu wiedzy – mogą skutkować także ograniczoną efektywnością funkcjonowania klastra w regionie [Jabłoński 2009, s. 4]. Silne i słabe strony klastrów w województwie śląskim przedstawiono w tab. 6.

Tabela 6. Silne i słabe strony klastrów w województwie śląskim

<i>Silne strony</i>	<i>Słabe strony</i>
kreatywność, innowacyjność, oddolny charakter, potencjał badawczy	brak wizji rozwoju, niska kultura współpracy, słaby potencjał finansowy, odgórny charakter klastrów, brak liderów, brak animatorów, brak doświadczenia

Źródło: [Jabłoński 2009, s. 7].

⁶ Ptak-Kruszelnicka; *Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2003-2013*...

⁷ Wajda; <http://bot5.pl/index.php/Informacje-ogolne/>; <http://bot5.pl/index.php/Informacje-ogolne>.

6. Podsumowanie

Promowanie rozwoju klastrów służy wspieraniu przedsiębiorczości w regionie. Tego rodzaju powiązania kooperacyjne w województwie śląskim dopiero się kształtują, najczęściej powstają w wyniku oddolnych inicjatyw podejmowanych przez poszczególne podmioty, w tym przez przedsiębiorców. Zwiększa to tym samym skuteczność i trwałość zawiązanych w ten sposób struktur klastrowych. W województwie śląskim zidentyfikowano szereg inicjatyw klastrowych, do których należy klastery funkcyjony w branży turystycznej – Beskidzka Organizacja Turystyczna.

Wspieranie rozwoju klastrów dokonuje się ze środków funduszy strukturalnych w obecnym okresie programowania 2007-2013 na szczeblu krajowym, jak i w ramach polityki rozwoju w regionach w ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2007-2013*, *Regionalnej Strategii Innowacji* poprzez działania ukierunkowane na wspieranie powiązań kooperacyjnych i struktur sieciowych w regionie, promowanie tego rodzaju inicjatyw czy też poprzez projekty tworzące podwaliny dla realizacji polityki wspierania klastrów. W działaniach na rzecz klastrów aktywnie muszą uczestniczyć władze regionalne, będące katalizatorem procesów klasteringu, wspierając początkowe etapy tworzenia klastra, co może podnieść efektywność takiej struktury, a zarazem zwiększyć jej przeżywalność [Jabłoński 2009, s. 9-10]. Tym niemniej to od zaangażowania poszczególnych uczestników klastra będzie zależeć jego dalszy rozwój.

Literatura

Finansowanie tworzenia i rozwoju klastrów w RPO WSL, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Wydział Rozwoju Regionalnego, Katowice, 19 listopada 2010 r. (prezentacja), http://www.ris.slaskie.pl/konferencja_klasy_sieci_wspolpracy/materialy/prezentacje/Finansowanie%20tworzenia%20i%20rozwoju%20klastrów%20w%20RPO%20WSL%20-%20Stefania%20Koczarsikora.pdf.

<http://bot5.pl/index.php/Informacje-ogolne/>.

<http://bot5.pl/index.php/Informacje-ogolne/> i strony powiązane.

http://coal.silesia.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=27.

<http://e-poludnie.pl/?q=node/25>.

http://klasterbudownictwa.pl/pl/o_klastrze i strony powiązane.

<http://mobajlorg.blogspot.com/2010/01/o-nas.html>.

<http://nthills.pl/wiadomosci/news/kat,3,o-nas.xhtml> i strony powiązane.

<http://poig.parp.gov.pl/index/index/629>.

<http://pokl.parp.gov.pl/index/index/699>.

<http://slaskiklastere-biznesu.blogspot.com/>.

<http://www.bielsko.biala.pl/1837,artykuly>.

<http://www.coal.silesia.pl/> i strony powiązane.

<http://www.euro-centrum.com.pl/klaster-technologiei-energooszczednych#>.

<http://www.klaster3x20.pl/o-klastrze-3x20>.

- <http://www.klaster-energetyczny.pl/7,porozumienie.html>.
- http://www.pi.gov.pl/Klastry/chapter_86412.asp.
- <http://www.polish-wood-cluster.pl/> .
- http://www.sppt.pl/p,s,oferta_klaster_j.pl.html.
- Instrumenty wspierania klastrów*, Ministerstwo Gospodarki (<http://www.mg.gov.pl/files/upload/11787/Tekst4InstrumentyWspieraniaKlasterow.pdf>).
- Jabłoński M., *Poziom zaawansowania procesów inicjowania i rozwoju klastrów oraz sieci współpracy w województwie śląskim*, 2009.
- Kierunki i polityka rozwoju klastrów w Polsce* (projekt), Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, październik 2009, http://biblioteka.mwi.pl/index.php?option=com_k2&view=item&id=268:kierunki-i-polityka-rozwoju-klastr%C3%B3w-w-polsce&Itemid=3.
- Knop L., *Klastry w województwie śląskim – sukcesy i porażki* (prezentacja), <http://www.ntpp.pl/assets/WKM/5A-Lilla-Knop-sukcesy-i-porazki.pdf>.
- Kryjom P., *Polityka klastrowa realizowana w Polsce 2007-2013*, http://ris.slaskie.pl/konferencja_klastry_sieci_wspolpracy/materialy/prezentacje/Polityka%20klastrowa%20realizowana%20w%20Polsce%202007-2013%20-%20Piotr%20Kryjom.pdf, prezentacja przedstawiona na międzynarodowej konferencji: *Polityka wsparcia klastrów i sieci współpracy*, Katowice, 19 listopada 2010 r.
- Porozumienie o rozpoczęciu współpracy w ramach Śląskiego Klastra Wodnego*, <http://www.klasterwodny.pl/index.php3?action=archives&lang=pl>.
- Porozumienie w sprawie współpracy w ramach projektu o nazwie: „Pierwszy Polski Klaster Budownictwa Pasywnego i Energooszczędnego”* (http://klasterbudownictwa.pl/pl/o_klastrze/29/materialy-do-pobrania).
- Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 1 października 2007 r. (dostępny na: <http://www.poig.gov.pl/>).
- Przewodnik po kryteriach wyboru finansowanych operacji w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, 2007-2013*, Warszawa luty 2010, <http://poig.parp.gov.pl/index/index/629>.
- Ptak-Kruszelnicka M., *Wsparcie klastrów i sieci współpracy w ramach Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego*, Katowice, 19 listopada 2010 r. (prezentacja), http://www.ris.slaskie.pl/konferencja_klastry_sieci_wspolpracy/.
- Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2008-2009*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2010, <http://www.parp.gov.pl/index/more/18068>.
- Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2003-2013*, Katowice 2003, <http://ris.slaskie.pl/zalaczniki/2005/12/22/1135285109.pdf>.
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2007-2013*, Katowice 6 sierpnia 2010, http://rpo.slaskie.pl/?grupa=2&art1=1286452185&art=1130167451&id_m=138&kat=&katrodzic=.
- Regulamin Klastra Wzgórza Nowych Technologii NT Hills*, <http://nthills.pl/wiadomosci/czytaj/33/regulamin-klaster-nt-hills.xhtml>.
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 2 grudnia 2006 r. w sprawie udzielania przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości pomocy finansowej niezwiązanej z programami operacyjnymi (DzU 2006, nr 226, poz. 1651).
- Silesian Aviation Cluster*, http://aeronet.pl/Presentations/Silesian_Aviation_Cluster.pdf.
- Skawińska E., Zalewski R.I., *Klastry biznesowe w rozwoju konkurencyjności i innowacyjności regionów. Świat-Europa-Polska*, PWE, Warszawa 2009.
- Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”*, Katowice 2010, http://www.slaskie.pl/stro-na_n.php?jezyk=pl&grupa=3&dzi=1267017603&id_menu=65.

Szczegółowy opis priorytetów Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, 2007-2013, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 2 września 2010, <http://www.poig.gov.pl/>.

Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, Warszawa, 1 czerwca 2010, <http://www.efs.gov.pl/Dokumenty/Strony/Dokumenty.aspx>.

Szczegółowy opis priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013, Katowice, listopad 2010, http://www.rpo.slaskie.pl/?grupa=2&art1=1291040217&art.=1187858034&id_m=139&kat=&katrodzic=.

Wajda S., *Stowarzyszenie Beskidzka Organizacja Turystyczna*, http://bot5.pl/index2.php?option=com_con-tent&do_pdf=1&id=1.

SUPPORT OF ENTREPRENEURSHIP IN SILESIAN VOIVODESHIP BY PROMOTING THE DEVELOPMENT OF CLUSTERS

Summary: Silesian voivodeship is distinguished, in comparison to other regions of Poland, by high level of economic development, however, its potential in the scope of entrepreneurship requires to be improved. The support of clusters' development may contribute to increasing the competitiveness of enterprises located there, including small and medium ones, as well as to their further development. In Silesian voivodship clusters function in many areas, including the area of tourism. The support of clusters' development is an integral element of policy implemented at the national level as well as the policy implemented at the regional level. It takes place through the implemented projects of the Regional Operational Programme for Silesian voivodeship for the years 2007-2013 as well as through the actions completed within the Regional Innovation Strategy.